

Av
direktør LORENTZ VOGT

Lagmann Solem er blitt avbildet, skildret og intervjuet sittende i sin lagmannsstol med snadden i munnen. Da han legger denne bort under forhandlingene, virker portrettet noe misvisende i de omgivelser.

Ellers skildres han i følgende ord: «Kald som is og med de levende og lynende øine rettet på ham eller henne i tiltaleboksen begynner lagmannen sin eksaminasjon, og den er vanligvis av den art, at det å bære jernbyrd som våre forfedre hadde for skikk, når sannhet skulde skilles fra usannhet, må forekomme dem å ha vært allikevel en forholdsvis mild form for rettspleie. De kan forsøke alle smutthull, lagmannen finner dem ut. Hans evne til å lede forhandlingene må imponere og han sørger bevisst eller ubevisst for at de ikke blir kjedelige».

Det er ikke tvil om, at artikkelens forfatter har ment å smigre lagmannen og man må frykte for, at denne kan ha følt sig smigret. Men middelalderens rettsmetoder skulde ikke lenger stå som noe ideal. Under en lang humanistisk utvikling var vi nådd ut-

over disse. Norsk rettspleie bør ikke bære preg av middelalderens inkvisisjon.

Når mannen tiltalt for første gang stilles for sine dommere, er det en avgjørende begivenhet i hans liv. Har han gjennomlevet en lang varetekt med mange forhør, er øieblikket, da han skal få fremlegge sin sak, noe han har lengtet etter. Hvor stor en synd er han enn er, vet han, at der alltid er noe, som taler til hans undskyldning. Politiet, fengselsbetjeningen og påtalemyndigheten vil i almindelighet stå for ham som hans fiender. Visstnok skal også disse til en viss grad representere den offentlige rettferdighet. Men det er uundgåelig, at deres opptreden må forekomme tiltalte noe ensidig. En god dektiv må dessuten være noe av en sporhund. Han skal spore den formodede forbyrter så langt han makter. Den dyktigste dektiv er alltid den farligste — ikke bare for forbyrteren men også for samfundet, fordi den ensidighet som er hans styrke, så lett kan føre ham på villspor.

Dommeren er eller bør være i en annen stilling. Saken blir lagt tilrette for ham av aktor og av forsvarer. Kan påtalemyndigheten ha en viss ergjerrighet i å få dom i overensstemmelse med politiets arbeide, har dommeren ingen grunn til å la sig lede av et sådant motiv.

Den tiltalte skal når han stilles overfor retten og dens president, ha en følelse av, at han står overfor mennesker, som er like interessert i å få frem hvad der taler til hans gunst som til hans skade. Tiltalingsfullt bør derfor tiltalte kunne legge frem sine ting. Er hans forklaringer ikke alltid like overbevisende, så vil han dog svært ofte selv tro på dem. Men om der skal bli den rette kontakt mellom lagmann og tiltalte, avhenger helt av lagmannen. Vi har hatt humane dommere, som ennå står som møstre, bl. a. lagmann — senere justitiarius — Thinn. Det blev sagt om ham at han hatet forbyrteren, men elsket forbyrteren. Hans øine lynte ikke. Det gikk ikke kaldt nedover ryggen på tiltalte når han så på ham. Thinn brillierte overhodet ikke. Men der stod respekt av hans virke, fordi man følte at under hans ledelse blev ingen uskyldig dømt. Og dømtes en mann under Thins presidium, så forstod man, at han var skyldig. Og

Forts. side 6.

Tilsluttet

Der er her gjort innhug i den rettsbeskyttelse, som en siktet ellers har i norsk rett. I hvilken utstrekning dette kan ha ledet til at domstolene har fått et skjevt bilde av saker lar sig ikke konstatere. Bestemmelsen viser, at man har tenkt sig rettergangen i landssviksaker utviklet i en fart — halvt som en slags standrett. Dette er ikke skjedd. Oppgjøret er hverken blitt helt eller halvt.

Da stortingets justiskomité endelig fikk landssvikloven til behandling — innstillingen er av 29. november 1946 — var utviklingen kommet så langt, at det syntes vanskelig å gjøre noe.

Stortingets justiskomité aksepterte i alt vesentlig proposisjonen og nøiet sig med i premisene å uttale bl. a.: «Komitéen mener, at når det gjelder de materielle ansvars- og straffespørsmål var lovgivningen fra tiden før krigen meget brukbar og fullt ut tjenlig som grunnlag for rettsoppgjøret». Etter å ha nevnt de provisoriske anordninger av 1941, 42 og 43 tilføjer stortingets justiskomité: «I tillegg her til blev der til forberedelse av oppgjøret etter krigen den 15. desember vedtatt en ny anordning (landssvikanordningen) med en rekke utførlige bestemmelser — ikke bare av prosessuell og administrativ art, men også med materielle straffe- og skadeserstatningsregler. Landssvikanordningen blev ikke kunngjort, så noen innflydelse på kristidens fikk den ikke. Og når komitéen ser på saken — med den erfaring og etterpåklokskap som tiden har gitt, vilde det ha vært likeså greit for eftertiden og rettsoppgjøret idag om straffe- og ansvarsbestemmelsene fra 15. desember 1944 ikke hadde vært skrevet».

Skarpere kan dommen ikke feldes over en lov, som man allikevel finner å måtte vedta, fordi hjulene nu en gang var satt igang. Rundt om i landet er tusener av mennesker dømt efter en lov, som stortingets justiskomité enstemmig mener ikke burde vært gitt. Vi er kommet bort i et uføre.

Landssvikanordningen var en «sint» anordning skrevet av menn i en ophisset tid, hvor det var god tone å rase istedetfor å tenke. Det rettsoppgjør som finner sted i ly av dens regler, vil aldri kunne stå for eftertidens dom. Men i en human dommers hender kan mangt og meget lempes. Spesielt kan det forhindres, at den tiltalte fra første stund får følelsen av, at han jages som fredløst vill.

LORENTZ VOGT

FRA SIDE 5

den dømte følte selv tyngden derav. Slik virker en dom avsett av en human dommer og efter en omhyggelig og hensynsfull rettsforhandling og hensynsfull rettsforhandling. Før tiltalte det inntrykk, at han mere eller mindre er dømt på forhånd, blir han enten trossig eller kryper inn i sig selv. Rettsforhandlingene taper sin verdi likegyldig hvor strålende fadsaden synes.

En straffesak, hvor et menneskes skjebne — kanskje dets liv — skal avgjøres er en alvorlig affære. Den bør ikke gi anledning til morro, selvom der rent ufrivillig kan oppstå scener, hvor det komiske kan bryte igjennem. Derfor må en dommer aldri lage vitser i retten. Han må ikke gjøre sig morsom på tiltaltes bekostning. Denne er jo vergelds. Svarer han med samme mynt, hvad han sjelden er istand til, faller klubben. En dommer, som lager vitser i retten opptrer likeså utilbørlig som en prest, der vilde holde en vittig begravelsestale. Prestens samarie og dommerens sorte kappe adskiller sig ikke synderlig fra hverandre. De er begge ment å skulde understreke bærerens verdighet. De forplikter.

Landssvikanordningen og senere landssvikloven er nu snart et par år gammel. Fra hold som forsvarer anordningen med dens tilbakevirkende kraft m. v. benektes det at den inneholder nye strenge bestemmelser. En høit æret lagmann uttaler:

«Snakket om de «strenge» bestemmelser som landssvikanordningen skal ha inneholdt er altså rent og skjært tøv». På intervjuerens spørsmål: Men det er vel ingen jurister som sier det, svarer lagmannen: «Ikke hvis de er i god tro og bruker sin forstand».

Alle ønsker vi å være i god tro og å bruke vår forstand — derfor la oss tenke og undersøke aktene!

Det første bud om den nye landssvikanordning fikk vi gjennom en brosjyre «utarbeidet efter Justisdepartementets anmodning av en komité av norske jurister i Stockholm» og trykt i statens reproduksjonsanstalt i Stockholm.

Det var litt eiendommelig, at man ikke fikk vite, hvem denne komité bestod av. Dens arbeide skulde dog bli avgjørende for tusener av mennesker. Selv i små saker pleier man å ha anledning til å følge sakens forberedelse. Men mulligens skyldes det, en vane fra okkupasjonstiden — og dårlige vaner er vanskeligere å avlegge enn gode.

Brosjyren behandler bl. a. spørsmålet om forholdet til grunnlovens § 97 og dennes forbud mot å gi lover tilbakevirkende kraft. Herom står der: «Efter den fortolkning av samme grunnlovsbud som kan påregnes anvendt ved rettsoppgjøret må det antages, at det ikke vil volde vanskeligheter».

Antagelsen har vist sig å holde stikk. Grunnlovens § 97 synes ikke å ha voldt store vanskeligheter, — men dette har også forutsatt en ny fortolkning av denne. Det er «praktisk», — men ikke betryggende for rettssikkerheten. Men hvem er de menn, som på forhånd kunde uttale dette? Herom står det i brosjyren: «Herom skriver Stockholmskomitéen: «Våre eldre bestemmelser gir siktede en temmelig vid adgang til å kreve eller foreta bevisoptagelse under saksforberedelsen. Her har man nu fått den regel, at siktede i landssviksaker ikke har adgang til å få foretatt bevisoptagelser uten samtykke fra retten medmindre påtalemyndigheten gir sin tilslutning».

CHRISTIANSEN